УДК 811.111:81.42

БІЛІ ТА ЧОРНІ СИМВОЛИ У СУЧАСНІЙ КАНАДСЬКІЙ ПОЕЗІЇ

Малишева-Кочубей М.В.
Київський національний лінгвістичний університет

У статті запропоновано аналіз поетичних текстів сучасних канадських поетів. Розкрито сутність колоронімів «білий» та «чорний», пояснено походження та особливості символіки ахроматичних кольорів в поетичних текстах. На тлі лінгвокогнітивного поетичного простору поезії Канади виділено протиставлення колірних символів «чорний» та «білий», в основі якого лежить зв'язок із прототипами дня та ночі.
Ключові слова: колоронім, колірний символ, ахроматичний, антитеза, поетичний образ.

Постановка проблеми у загальному вигляді, її актуальність та зв'язок з науковими завдання. Багатство колірної лексики в поетичному мовленні (колоронімів) пояснюється важливістю зорових вражень як одного з джерел пізнання навколишнього світу. Колірні ознаки матеріальних об'єктів абстрагуються свідомістю людини й набувають «самостійного існування у сфері ідеального, у різноманітних пластах духовного досвіду людства» [7, с. 34], – від найдавніших знакових систем міфології і фольклору до сучасного мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Численні спостереження в галузі лінгвопоетики переконують, що в поетичній мові назви кольорів є естетично акцентованими, відзначаються багатством семантичного наповнення і виконуваних функцій (Борисова О.Б., Гаспарян С.К., Задорнова В.Я., Ліпгарт А.А.). Колірна гама як важлива мовноестетична категорія є одним із показників індивідуального стилю автора, має принципове значення для розуміння специфіки поетичної картини світу, динаміки ідейно-художніх систем, традицій і новаторства поетичної мови тощо. У новітніх дослідженнях позначень кольору ураховуються як позамовна інформація про феномен кольору, так і його місце та роль у формуванні національної мовної картини світу, що дозволяє простежити смислову перспективу розгортання колірних образів (Григорьєва І.В., Кудрина А.В., Кульпіна В.Г., Мещеряков Б.Г., Рахимова Г.Р.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У центрі нашої уваги постає символіка кольору в канадських англомовних поетичних текстах XX-XXI ст. У сучасній когнітивно-дискурсійній парадигмі канадська поезія досліджена недостатньо, є лише поодинокі наукові розвідки, присвячені вивченню стилістичних засобів творення образів природи, людини на основі лінгвокогнітивного підходу (Просяннікова Я.М., Лебідь Є.О.).

Актуальність роботи зумовлюється також загальним спрямуванням когнітивної поетики на виявлення й пояснення когнітивних механізмів створення особливого естетично-емоційного ефекту поетичними формами. Розкриття когнітивно-семіотичних механізмів формування символіки колоронімів в поетичному тексті й виявлення їхніх комунікативно-функціональних особливостей сприяє визначенню специфіки образної картини світу в сучасній канадській поезії.

Мета статті полягає у розкритті лінгвокогнітивних особливостей символіки кольору в сучасних канадських поетичних текстах.

Виклад основного матеріалу дослідження. У науковій картині світу все розмаїття зорових вражень становить чітко окреслену систему [6, с. 11], яка виявляється в існуванні відчуттів ахроматичних (*білий, чорний*, різні відтінки сірого) і хроматичних кольорів. Білий колір розкладається на спектр, у якому виділяють сім хроматичних барв *(червоний, оранжевий, жовтий, зелений, голубий, синій, фіолетовий)*, здатних змінюватися за такими фізичними параметрами, як тон, яскравість та насиченість. Ахроматичні кольори (від грець. α – заперечна частка + χρώμα – колір)

© Малишева-Кочубей М.В., 2016

відрізняються повною відсутністю колірного тону. Ахроматичні кольори, а саме: чорний, білий та сірий – можуть описуватись за допомогою лише однієї змінної величини – яскравості, оскільки вони виникли шляхом умовного розділення колірного простору, що характеризується лише яскравістю, а всі хроматичні кольори описуються за допомогою усіх трьох величин [10, с. 106]. Іншими словами, початком ахроматичного спектру є самий яскравий відтінок (білий), а завершується ряд найтемнішим відтінком (чорним).

Для дослідження нами було обрано антитезу «білий-чорний», яка існує майже у всіх символічних системах. Концепція чорного і білого як діаметрально протилежних символів негативного та позитивного є надзвичайно поширеним явищем [13, с. 56]. Чорно-біле зображення присутнє в символах Ін-Янь, дня и ночі, життя і смерті, світу й темряви.

Чорний та білий кольори є одними з найперших та найважливіших колірних символів людства. Ці кольори використовувалися в магічних ритуалах первісних людей [8, с. 75-77]. Найбільш важливими з цих ритуалів були ритуали, присвячені народженню, ініціації, шлюбу і смерті, де був присутній білий колір. Білий колір використовувався і як захисний засіб – злі сили не могли завдати шкоди людині, тварині чи оселі, якщо вони були помічені білою фарбою, або мали амулети білого кольору.

Другим найважливішим кольором в житті первісних людей був чорний колір. Якщо білий означав світло, то чорний – морок, якщо білий – життя, то чорний – смерть, білий – чистота і порядок, чорний – бруд і хаос. Тим самим, чорний – антипод білого. Оптично, контраст білого і чорного найбільш сильний; також контрастні і символічні значення цих двох кольорів. Білий і чорний відносяться до дуальних символів і, як зазначає Х. Керлот [5, с. 547], подібно всім дуальним формулам мають безпосередній зв'язок з великим міфом про близнюків. Члени дуальної пари (люди, тварини, рослини і т. д.) мають протилежні забарвлення, що відображає протиставлення двох світів. Чорний – це відсутність світла, ніч, коли активність людини знижена, і вона не може добре орієнтуватися в навколишньому просторі, стає беззахисним перед стихіями і хижаками. Чорний – відсутність свідомості, сон, подібний смерті, колір попелища і розпаду.

В християнстві білий колір залишається непорушним символом святості, чистоти і духовності. Ангели на небесах – в білому одязі, як і святі. Особливо важливим було таке значення білого як чистота і непорочність, звільнення від гріхів, як про це йдеться в «Одкровенні» Іоанна. Білий не має в Християнстві негативних значень, навіть білий саван означає, як і у первісних народів, перехід в інший, «кращий» світ, очищення від гріхів і тільки в цьому полягає його «траурність».

Ставлення до чорного було, переважно, негативне, як кольору зла, гріха, диявола і пекла, а також – смерті. У значеннях чорного, як і у первісних народів, зберігся і навіть розвинувся аспект «ритуальної смерті», смерті для світу. Тому чорний став кольором чернецтва [2, с. 12]. В Біблії колоронім «чорний» вживається 16 раз, переважно для опису темряви, яка пов'язана із судом та покаранням. Колоронім «білий» використовується більше 50 разів і в значенні кольору, і при описі сяяння світла. Контраст світу і темряви є основним мотивом Євангеліє от Іоанна, де Ісус зображується як світло світу, який розсіює темряву божественного суду [12, с. 366].

Народнопоетична творчість увиразнює протиставлення кольорів на рівні символічних значень. Найчастіше контрастують білий і чорний, які перебувають на протилежних полюсах народної шкали оцінок (як уособлення життя і смерті, радості і печалі, щастя і горя), посідаючи чільне місце в ієрархії цінностей [4, с. 34].

У сучасній англійській мові за словом *білий* закріплене значення «колір молока або свіжого снігу, утворений відбиттям видимих променів світла // найсвітліший колір, як сніг або сіль» [9, с. 56]. Слово *чорний* тлумачиться як «дуже темний колір, утворений шляхом відсутності або повним поглинанням світла // найтемніший колір, як вугілля або сажа» [9, с. 545]. До мікрополя колороніму *білий* в англійській мові належать складені колороніми із словами-інтенсифікаторами (bright white), слова-замінники (light, pale) та колороніми із лексемою на позначення явища навколишньої дійсності (snow white). Мікрополе *чорний* включає синоніми, які мають певний відтінок (jet, ebony), складені колороніми з інтенсифікаторами (deep black), слова-замінники (dark) та колороніми із лексемою, яка позначає явище навколишньої дійсності (pitch black).

Слова білий та чорний пов'язані зі словами світлий і темний. «Ключом до розкриття семантики слів темний і світлий слугує поняття зору, а прототипове використання цих слів пов'язано не з предметами, а із середовищем» [3, с. 231-290]. Ці слова не засвоюються наглядно із вказівкою на предмети, які можуть слугувати еталоном «темного» чи «світлого» кольору. Скоріш за все, прототипом темряви буде ніч, а світу – день, вважає А. Вєжбицька. Автор визначає, що семантична структура англійських black і white відображає статус основного колороніму, який засвоюється остенсивно, і їх зв'язок з поняттями «темний» і «світлий».

Поезія Канади сформувалася на основі усної творчості корінного населенні – ескімосів та індіанців, для яких білий та чорний кольори були основними символами. Підґрунтям також слугують французькі і англійські традицій, які інтерпретуються по новому в своєрідному канадському соціокультурному середовищі. Сучасний етап розвитку поезії – це період активної творчості Маргарет Етвудт, Кетрін Хейл, Ал Перді, Марка Штранда, Майкла Ондатже, Леонарда Нормана Коена, Ірвінга Лейтона та ін. Оскільки Канаду населяють 34 крупні етнічні групи, [14] то творчість поетів часто зазнає впливу різноманітних культур, які привносять свої символи в сучасну канадську поезію.

У наведених нижче поетичних уривках сучасних канадських поетів простежується процес створення візуальних образів засобами символізації чорного та білого кольорів.

Tell yourself
as it gets cold and gray falls from the air
that you will go on

walking, hearing
the same tune no matter where
you find yourself --
inside the dome of dark
or under the cracking white
of the moon's gaze in a valley of snow.
(Mark Strand. Lines For Winter)

У наведеному поетичному уривку темрява, яка вербалізується у виразах *gray falls from the air* (сірість падає з повітря), *inside the dome of dark* (всередині куполу темряви) протиставляється світлу – under the *cracking white* of the moon's gaze in a *valley of snow* (під тріскуче білим поглядом місяця в долині снігу). За допомогою епітету *cracking* та метафори *the moon's gaze* автор створює візуальний образ наступаючої зими.

When neons flash the girl into light and shadow
the room vanishes and all those others
guests who checked out long ago
are smiling
and only the darkness of her may be touched
only the whiteness looked at
she stands above him as a stone goddess
weeping tears and honey
she is half his age and far older
and how can a man tell his wife this?
(Al Purdy. Married man's song)

Даний поетичний текст принизаний символами протиставлення темряви і світла: *light and shadow* (світло і тінь), *the darkness of her may be touched only the whiteness looked at* (до її темряви можна доторкнутися, на її білість можна лише дивитися). Згідно із словниками символів білий уособлює чистість, світ, невинність, в той час чорний – колір темряви, мороку, ночі. Антитеза «білий-чорний» символізує протистояння двох світів, двох першоджерел, двох духовних іпостасей [1, с. 540].

THUNDER of riotous hoofs over the quaking sod;
Clash of reeking squadrons, steel-capped, iron-shod;
The White Maid, and the white horse, and the flapping banner of God.
Black hearts riding for money; red hearts riding for fame;
The maid who rides for France and the king who rides for shame.
Gentlemen, fools and a saint, riding in Christ's high name!
(Theodore Goodridge Roberts. The Maid)

Біблейська тематика використовується автором для позначення протистояння, боротьби темного та світлого. Білий кінь завжди є символом життя, денного світла, духовного просвітлення та тріумфу. У наведеному вірші the white horse (білий кінь) уособлює тріумф та вдалу боротьбу. У словосполученні *Black hearts* епітет чорний символізує всю темну сторону людей – жадібність, невігластво, хитрість.

The air smells of rhubarb, occasional
Roses, or first birth of blossoms, a fresh,
Undulant hurt, so body snaps and curls
Like flower. I step through snow as thin as script
Watch white stars spin dizzy as drunks, and yearn
To sleep beneath a patchwork quilt of rum.
I want the slow, sure collapse of language
Washed out by alcohol. Lovely Shelley,
I have no use for measured, cadenced verse
If you won't read. Icarus-Iike, I'll fall
Against this page of snow, tumble blackly
Across vision to drown in the white sea
That closes every poem -the white reverse
That cancels the blackness of each image.
(George Elliott Clarke. Blank sonnet)

Антитеза «білий-чорний» пронизує увесь вірш – *Watch white stars spin dizzy as drunks* (спостерігати як крутяться білі зірки неначе сп'янілі), *Against this page of snow, tumble blackly Across vision to drown in the white sea* (...на цю сторінку снігу, впасти похмуро крізь видіння потонути в білому морі). Протиставляється образ зародження, початку життя із внутрішніми творчими переживаннями автора. Кульмінацією протистояння темряви в душі автора і надією є останні рядки …*That closes every poem -the white reverse That cancels the blackness of each image, де the white reverse* означає білу протилежність до чорноти кожного зображення. Автор підкреслює існування чорного та білого, темряви та надії, хорошого й поганого поряд – одне може перекрити або скасувати інше.

Висновки. В основі протиставлення колірних символів чорний та білий лежить сильний оптичний контраст і пов'язування їх з прототипами дня та ночі. Символічні значення колоронімів набувають у творчості різних поетів своєрідного авторського тлумачення. Подальшою перспективою дослідження може бути виявлення механізмів функціонування зазначених колірних символів в сучасній поезії Канади.

Список літератури:

1. Андреева В. Энциклопедия символов, знаков, эмблем / Андреева В., Кукулев В., Ровнер А. – М.: Локхид; Миф, 1999. – 576 с.
2. Базыма Б. А. Цвет и психика / Борис Алексеевич Базыма. – Харьков.: ХГАК, 2001. – 172 с.
3. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание / Анна Вежбицкая. – М.: Русские словари, 1997. – 416 с.
4. Губарева Г. А. Семантика та стилістичні функції кольоративів у поетичній мові Ліни Костенко: дис...канд філ. наук: 10.02.01/ Губарева Галина Анатоліївна. – Х., 2002. – 173 с.
5. Керлот Х. Э. Словарь символов. / Х. Э. Керлот. – М.: REFL-book, 1994. – 608 с.
6. Кравков С.В. Цветовое зрение / Сергей Васильевич Кравков. – М.: Просвещение, 1951. – 250 с.
7. Пастушенко Т.В. Колірна номінація як елемент вторинної мовної картини світу (на матеріалі сучасної англійської мови): дис. .. канд. філ. наук: 10.02.04 / Пастушенко Тетяна Володимірівна. – К., 1998. – 198 с.
8. Тэрнер В. У. Символ и ритуал / Виктор Уиттер Тэрнер. – М.: Наука, 1983. – 280 с.
9. Хокинс Д. Толковый словарь английского языка Oxford / Д. Хокинс. – М.: АСТ, 2008. – 556 с.
10. Brockhaus. Die Enzyklopdie in 24 Bdnden. – Neubearbeitete Auflage. – Leipzig, 1996–1999 –. – B. 17: PERU – RAG. – 910 S.
11. Canadian poetry online [Electronic Resource]. – Access Mode: http://canpoetry.library.utoronto.ca/index_poet.htm.

12. Dictionary of biblical imagery [general editors: Leland Ryken, James C. Wilhoit, Tremper Longman III]. – England: Inter Varsity Press, 2000. – 3290 p.
13. Sirlot J. E. A Dictionary of Symbols / J. E. Sirlot. – L.: Routledge & Kegan Paul Ltd, 1971. – 451 p.
14. The Canadian Encyclopedia [Electronic Resource]. – Access Mode: http://www.thecanadianencyclopedia.com/en/.

Малышева-Кочубей М.В.
Киевский национальный лингвистический университет

БЕЛЫЕ И ЧЕРНЫЕ СИМВОЛЫ В СОВРЕМЕННОЙ КАНАДСКОЙ ПОЭЗИИ

Аннотация
В статье предложен анализ поэтических текстов современных канадских поэтов. Раскрыта сущность колоронимов «белый» и»черный», дано объяснение происхождения и особенностей символики ахроматических цветов в поэтических текстах. На фоне лингвокогнитивного поэтического пространства поэзии Канады выделено противопоставление цветосимволов «черный» и «белый», в основе которого лежит связь с прототипами дня и ночи.
Ключевые слова: колороним, цветосимвол, ахроматический, антитеза, поэтический образ.

Malysheva-Kochubey M.V.
Kyiv National Linguistic University

WHITE AND BLACK SYMBOLS IN CONTEMPORARY CANADIAN POETRY

Summary
The article presents an analysis of poetic texts of contemporary Canadian poets. The essence of colour terms «white» and «black» is revealed and the origin and characteristics of the achromatic colour symbols in poetic texts are explained. The antithesis of colour symbols black and white is based on the day and the night prototypes connection and it has been highlighted dealing with linguo-cognitive poetic area of Canadian poetry.
Keywords: colour term, colour symbol, achromatic, antithesis, poetic image.